

Vodní měkkýši přírodní rezervace Všetatská černava

Aquatic molluscs of the Všetatská černava Nature Reserve (Central Bohemia, Czech Republic)

Luboš Beran

Správa Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko, Česká 149, 276 01 Mělník, Česká republika;
e-mail: lubos.beran@nature.cz

■ **Abstract.** Aquatic molluscs of the Všetatská černava Nature Reserve (Central Bohemia, Czech Republic) were investigated in 2002 and 2004. Altogether 9 species (7 gastropods, 2 bivalves) were found in 6 localities. Mollusc communities were most often comprised of the species *Stagnicola turricula*, *Planorbis planorbis* and *Pisidium obtusale*, due to the character of this site where temporary pools and wetlands are the dominant habitats. Rare bivalve *Sphaerium nucleus* were found.

■ **Key words:** aquatic molluscs, Všetatská černava Nature Reserve, faunistics

Metodika a materiál

Průzkum byl proveden na šesti lokalitách v různých částech přírodní rezervace Všetatská černava v roce 2002 a 2004. Sběr byl na většině lokalit prováděn kombinací vizuální metody a odběrů z vegetace či sedimentu za pomoci kovového kuchyňského cedníku (průměr cedníku 20 cm, velikost ok 0,5–1 mm).

Materiál získaný při průzkumu byl ve většině případů určen na místě a vrácen na lokalitu. V případě vzácnějších druhů byla alespoň část sběru uložena do sbírky autora. U druhů determinovatelných pouze pomocí lupy (např. většina druhů r. *Pisidium*) byl materiál determinován až v laboratoři. Stejně tak bylo postupováno u druhů, k jejichž determinaci je nutná pitva (některé druhy z čeledi Lymnaeidae). K pitvě bylo použito čerstvě usmrcených jedinců (přelitím horkou vodou).

Systém a nomenklatura jsou převzaty z práce Beran (2002).

Charakteristika území

Přírodní rezervace Všetatská černava leží jihozápadně od železniční stanice Všetaty v nadmořské výšce 168–169 m. Skládá se ze tří částí (severní, západní, jižní) rozdělených železničními tratěmi Všetaty–Neratovice a Všetaty–Lysá nad Labem. Celková plocha rezervace je cca 2 ha. Většinu plochy zaujímají mokřady s rozsáhlými porosty mařice pilovité (*Cladium mariscus*) a ostřic (*Carex* spp.), s výrazně kolísající vodou v průběhu roku, kdy větší část je zavodněna pouze periodicky.

Přehled lokalit

V této části jsou uvedeny popisy jednotlivých lokalit. Údaje jsou řazeny následovně: číslo lokality, lokalizace a popis lokality, datum průzkumu. Všechny zkoumané lokality leží v PR Všetatská černava, na katastru obce Všetaty, a jejich kód pole pro faunistické mapování (Buchar 1982, Pruner et Míka 1996) je 5753.

1 – kosený mokřad u železniční trati Všetaty–Lysá nad Labem v severní části území, 29. 11. 2002; **2** – mokřad v rohu u křížení železničních tratí Všetaty–Neratovice a Všetaty–Lysá nad Labem v západní části území, **a)** 29. 11. 2002, **b)** 9. 4. 2004; **3** – okraj téměř zazemněného širokého příkopu na J okraji PR u křížení železniční trati Lysá nad Labem–Všetaty a silnice Všetaty–Chrást jižní části území, 29. 11. 2002; **4** – mokřad v severovýchodním cípu jižní části PR, **a)** 29. 11. 2002, **b)** 9. 4. 2004; **5** – trvale zavodněný mokřad podél náspu železniční trati Lysá nad Labem–Všetaty v jižní části území, **a)** 29. 11. 2002, **b)** 9. 4. 2004; **6** – mokřad (tůňka) v porostu stromů v jižním cípu severozápadní části území, 9. 4. 2004.

Dosavadní malakologické průzkumy

Přestože Polabí lákalo malakology již od poloviny 19. století, tak Všetatská černava zůstala, alespoň pokud se vodních měkkýšů týká, naprosto neprozkoumána. Autorovi se nepodařilo z tohoto území nalézt žádné údaje s výjimkou nálezů J. Petrbocka, uložených v Národním muzeu v Praze, které jsou označeny lokalizací Všetaty, a nelze tedy říci, zda pocházejí ze sledovaného území či nikoli. Jedná se o nálezy druhů *Bithynia tentaculata* a *Lymnaea stagnalis*.

Výsledky a diskuse

Přehled zjištěných druhů

V této části jsou uvedeny výsledky průzkumu v roce 2002 a 2004 podle jednotlivých druhů. U každého druhu je uvedeno zoogeografické rozšíření převzaté z práce Beran (2002) a dále údaje týkající se obývaných stanovišť, poznámky k rozšíření na území ČR a rozšíření na území PR Všetatská černava.

Třída: Gastropoda

Řád: Neotaenioglossa

Čeď: Bithyniidae

Bithynia tentaculata (Linnaeus, 1758) – rozšíření palearktické. Běžný druh jak tekoucích, tak většiny stojatých vod, který byl nalezen i ve zkoumaném území především v trvale zaplavených biotopech.

Čeď: Valvatidae

Valvata cristata (O. F. Müller, 1774) – rozšíření palearktické. Běžný druh zejména hustě zarostlých stojatých vod.

Řád: Hygrophila

Čeď: Lymnaeidae

Galba truncatula (O. F. Müller, 1774) – rozšíření holarktické. Běžný druh, který se obvykle vyskytuje na rozhraní mezi vodou a souší (břehy vodních toků, mokřady).

Stagnicola turricula (Held, 1836) – rozšíření palearktické. Běžný druh zejména stojatých vod, který se však vyskytuje i ve vodách periodických, což je důvod pro jeho častý výskyt v PR, kde patří k nejčastěji zastíženým vodním měkkýšům.

Čeď: Planorbidae

Planorbis planorbis (Linnaeus, 1758) – rozšíření evropsko-západosibiřské. Častý druh zarostlých a periodických vod v nivách velkých řek, který patří mezi nejčastěji zastížené druhy i v PR Všetatská černava.

Segmentina nitida (O. F. Müller, 1774) – rozšíření palearktické. Vzácnější druh obývající hustě zarostlé stojaté vody v nižších polohách, který je hodnocen v Červeném seznamu vodních měkkýšů ČR jako zranitelný (Beran 2002). V PR byl nalezen v trvale zavodněném mokřadu (lok. č. 5).

Planorbarius corneus (Linnaeus, 1758) – rozšíření evropsko-západosibiřské. Poměrně častý druh zarostlejších stojatých vod, který se vyskytuje i v některých pomaleji tekoucích vodách. V PR obývá trvale zavodněný mokřad na lok. č. 5.

Třída: Bivalvia

Řád: Veneroidea

Čeleď: Sphaeriidae

Sphaerium nucleus (Studer, 1820) – Nedávno odlišený druh, jehož rozšíření není ještě podrobněji známo. Zřejmě vzácný druh omezený svým výskytem pravděpodobně na silně zarostlé stojaté vody, který byl zjištěn pouze na jediné lokalitě. Jeho nález patří mezi první lokality v ČR. V Červeném seznamu měkkýšů ČR je uveden jako druh ohrožený (Beran et al. 2005).

Pisidium obtusale (Lamarck, 1818) – rozšíření holarktické. Typický mlž drobných stojatých vod, který je v PR častým druhem.

Tab. 1. Přehled vodních měkkýšů podle lokalit (subjektivní odhad hustoty populace na 1 m² plochy obývané uvedeným druhem (O – ojedíněle, méně než 1 jedinec na 1 m², R – roztroušeně, 1–20 jedinců na 1 m², H – hojně, 20–100 jedinců na 1 m²)

Table 1. List of aquatic molluscs on the localities (O – solitary occurrence, less than 1 specimen per 1 square meter, R – scattered occurrence, 1–20 specimens per 1 square meter, H – abundant occurrence, 20–100 specimens per 1 square meter)

Druh	Lokalita č.								
	1	2a	2b	3	4a	4b	5a	5b	6
<i>Bithynia tentaculata</i>		O	O				O	R	O
<i>Valvata cristata</i>			O				R	O	O
<i>Galba truncatula</i>	O		O						
<i>Stagnicola turricula</i>	R	R	R	O	H	O	R	O	O
<i>Planorbis planorbis</i>	R		O	R			H	H	R
<i>Segmentina nitida</i>							H	O	
<i>Planorbarius corneus</i>							R	R	
<i>Sphaerium nucleus</i>							O	O	
<i>Pisidium obtusale</i>	O	R	O		H	O	R	O	O
Celkem	4	3	6	2	2	2	8	8	5

Souhrn

Při průzkumu přírodní rezervace Všetatská černava v letech 2002 a 2004 bylo na 6 lokalitách nalezeno celkem 9 druhů vodních měkkýšů (7 plžů, 2 mlži). Vzhledem k charakteru většiny území, ve kterém převažují především mokřady, byly nejčastěji zastíženými druhy vyskytující se v mokřadech a periodických stojatých vodách, jako jsou především *Stagnicola turricula*, *Planorbis planorbis*, *Pisidium obtusale*. Zvláštní postavení zaujímá lokalita č. 5, která vznikla pravděpodobně při stavbě železniční

trati a vodní plocha zde vysychá mnohem méně často a pravděpodobně ne celá. Tato lokalita obohacuje malakofaunu území o řadu druhů, které se vyskytují např. v nedaleké nivě řeky Labe především v hustě zarostlých tůních. Jedná se o druhy *Bithynia tentaculata*, *Segmentina nitida*, *Planorbarius corneus*, *Sphaerium nucleus*. Nález posledního zmíněného druhu patří mezi první o výskytu tohoto vzácného mokřadního druhu v ČR.

Literatura

- Beran L. (2002): Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam [Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List]. – Sborník přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, Supplementum 10, 258 pp.
- Beran L., Juříčková L. et Horsák M. (2005): Mollusca (měkkýši), p. 69–74. – In: Farkač J., Král D. et Škorpík M. [eds.]: Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí [Red list of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates]. – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 760 pp.
- Buchar J. (1982): Způsob publikace lokalit živočichů z území Československa. – Věst. Čs. Společ. Zool., Praha, 46: 317–318.
- Pruner L. et Míka P. (1996): Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny [List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system]. – Klapalekiana, 32, Suppl.: 1–175.

Recenzoval RNDr. Vojen Ložek, DrSc.

